

Міністерство культури України
Львівська національна музична академія імені М.В.Лисенка
Факультет оркестрових інструментів
кафедра народних інструментів

Матлюк Тарас Петрович

«ПРОВІДНІ МАЙСТРИ ЦИМБАЛІВ ПРИКАРПАТСЬКОГО КРАЮ»

Спеціальність 025 – Музичне мистецтво
Профілізація – Цимбали
Бакалаврська робота

Науковий керівник:

Пазюк О. Б.
старший викладач
кафедри народних інструментів

Рецензент–

Карась С. О.
канд. мист., доцент
кафедри народних інструментів

Львів – 2021

Зміст

Вступ	3
Розділ 1: Розвиток цимбалів в Україні та світі	5
1.1 Створення виконавської школи та видатні цимбалісти.....	5
1.2 Українські різновиди цимбалоподібних інструментів.....	9
Розділ 2: Осередки майстрових цимбалів на прикарпатті.	
2.1 «Космацькі» традиції в майстерні Івана Дзвінчука.	13
2.2 Модифікації цимбалів І. Дутчака.....	16
2.3 Продовження батькової справи синами Василем і Григорієм.....	23
Висновки	28
Список використаних джерел	30
Додатки	32

Вступ

Цимбали – один із найдавніших музичних інструментів в історії людства. Цимбалоподібні інструменти поширені у всьому світі. У різних регіонах України побутування цимбалів у народній музичній практиці пов'язане з історичним процесом поширення їх попередників.

На теренах Західної України (на Гуцульщині) побутує гуцульський різновид цимбалів. Гуцульські цимбали як старовинний музичний інструмент з давніх часів і до сьогодні, користуються великою популярністю й любов'ю у жителів карпатського краю. Основна роль цимбалів у цьому регіоні ансамблева. Здебільшого гуцульські цимбали співіснують з іншими народними інструментами в рамках весільної капели музикантів, що складається з двох-п'яти виконавців. Проте з плином часу та популяризацією цимбалів у концертно-виконавській діяльності з'являється необхідність їх вдосконалення. Зокрема такі сучасні популярні гурти як «Опука», «Казка» та інші починають вводити в свої склади традиційні народні інструменти, серед яких значною мірою використовуються і цимбали. Насичений концертний графік виконавців та великий попит спонукає майстрів гуцульських цимбалів до їх вдосконалення. В цьому плані ми спостерігаємо три тенденції у виробництві: виготовлення цимбалів з максимально об'легшеною конструкцією, перероблення строю традиційних гуцульських цимбалів на хроматичний стрій (системи Шунда) та виготовлення цимбалів з максимально розширеним діапазоном. Серед найбільш визначних майстрів цимбалів прикарпатського краю слід відзначити Дутчака Івана Григоровича, та Дзвінчука Івана Івановича.

Актуальність роботи пов'язана з необхідністю дослідити українські модифікації цимбалів та їх побутування на різних етнографічних територіях, а також основні шляхи та принципи виготовлення цимбалів на Гуцульщині. В роботі також розглянуто будову і технічні властивості цимбалів Дутчака І.Г. та його наслідників а також Дзвінчука І.І., що і є **новизною** даного дослідження.

Мета роботи дослідити основні тенденції, проблеми та традиції виготовлення цимбалів.

Об'єкт дослідження – діяльність найвизначніших майстрів прикарпаття з виготовлення різного типу цимбалів.

Предмет дослідження – гуцульські цимбали та різнотипні цимбали «системи Шунда».

В основу **матеріалу дослідження** взято різнопланові музикознавчі джерела: праці науково-теоретичного, історико-оглядового, методико-практичного профілів, монографій відомих педагогів і виконавців цимбалістів, інтернет-ресурси, записи на компакт-дисках а також матеріали дослідницьких експедицій.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Розділ 1: Розвиток цимбалів в Україні та світі

Цимбали дуже відомий інструмент, який є народною спадщиною різних слов'янських народів. Треба знати історію виникнення виконавської школи гри на цимбалах і дослідження різних авторів.

1.1 Створення виконавської школи та видатні цимбалісти

На початку XVIII ст. Німецький музикант Гебенштрейт Пантелеймон вдосконалив будову цимбалів збільшивши їх розмір. Гебенштрейт концертував по Європі зі своїми інструментами. Пізніше цей інструмент почали називати по імені його винахідника - «Пантелеон».

Цимбали дійшли до наших днів у тому вигляді в якому вони були відомі під назвою Пантелеон. Відсутність глушника струн, розпливчастий різкий звук та поява фортепіано витіснили цимбали з широкого застосування професійними музикантами. Цимбали та їх різновиди стають національними інструментом угорського, румунського, чеського, українського, білоруського, молдавського та інших народів.

В Угорщині наприкінці 19-го століття інструмент був значно вдосконалений. Музичний майстер Й.В.Шунда пристосував його стрій до угорського національного смичкового інструменту кобза (рід скрипки з квінтовою будовою) і до інших народних з характерними ознаками угорського національного фольклору. Удосконаленням угорських цимбалів займався Л.Богак. Головним досягненням угорських метрів було те, що вони сконструювали глушник, і таким чином позбулися гудіння струн. Серед виконавців слід зазначити А. Раца, Елемера Балога і Марту Фабіян.

Користуючись міжнародною славою цимбаліст Аладар Рац (1886-1958) першим з великих музикантів виконавців нашого століття, вихованець з відомої сім'ї угорських цимбалістів музикантів виступав у Будапешті, гастролював за кордоном і навіть у Парижі, Женеві, Римі. На його гру звертали увагу видатні діячі європейської музичної культури, і з яких був Ігор Стравінський. Він

особливо цікавився грою Аладара Раца і навіть брав уроки гри на цимбалах. Угорські цимбали Стравінський ввів у партитуру балету «Ренар» (1915 - 1916р.), камерну п'єсу «Регтайм». В 1916р. російський композитор зробив для А.Раца переклад двох своїх фортепіанних п'єс «Василь» і «Полька» для цимбалів.

В 1935р. А. Рац викладав в національному музичному училищі а з 1938-го і до кінця життя був професором консерваторії імені Ф. Ліста.

Е. Балог – учень А. Раца який отримав музичну освіту консерваторії ім. Ф. Ліста і є володарем трьох золотих медалей, які завоював на міжнародному фольклорному фестивалі в Угорщині Австрії і Чехословаччині. Головною рисою його техніки є вільна та легка манера виконання, використання всіх можливостей інструменту і педалізації.

Марта Фабіан (1946), яка на протязі багатьох років працюючи в оркестру народної музики, знайомилась з традиційними та сучасними обробками народних пісень. Більшість творів які вона виконувала були написані спеціально для Марти Фабіан.

Не дивлячись на великий успіх на батьківщині і за кордоном сучасних творів, вона залишилася вірною традиції народного фольклору.

Серед виконавців цимбалістів в Румунії 1-ше місце займає Тоні Йордаке. Він народився 17 грудня 1942р. в селі Бандана. Всі його рідні були відомими музикантами скрипалями. Оволодівши мистецтвом гри на цимбалах, Тоні Йордаке грає в ансамблі румунського радіо. Пізніше його запросили в державний оркестр народних інструментів «Жайворонок». Потім він працював в оркестрі під керівництвом великих віртуозів Пентану і Жоржа Замфіра. Тоні Йордаке постійно гастролює та приймає участь в конкурсах і фестивалях які проходять європейських та азійських країнах. З великим успіхом виступає в США, Японії в 1973р. з Філадельфійським симфонічним оркестром, та симфонічним оркестром токійського радіо і телебачення. В Відні і Софії здобув перші премії та нагороджений 2-ма золотими медалями.

В числі старих білоруських майстрів, виготовляючих цимбали треба згадати І.Новікова, В.Рогача, П.Гребенькова. Реконструкції білоруських цимбалів багато уваги приділяв І.І.Жинович. Він збільшив діапазон цимбалів прима, альт, тенор, бас, контрабас. Сімейство оркестрових білоруських цимбалів складає основу державного оркестру білоруських народних інструментів. В репертуарі цього колективу оригінальні спеціально для нього написані твори білоруських композиторів

Серед білоруських виконавців цілістю треба згадати: В.Бирковича 2 золотих медалей які він одержав як лауреат першої премії на конкурсах всесоюзного і всесвітнього VI фестивалю, А. Остроменський заслужений артист БССР, лауреат всесоюзного конкурсу символістів; І.Жінові віртуоз-цимбаліст, народний артист СРСР, професор Мінської державної консерваторії а також Я. Летков, Т. Ченцов, Т. Климович.

На Україні і до наших днів дійшло ім'я Н. І. Гузикова. Гузиков народився в 1806р. в селі Шклові, що недалеко Могилева в сім'ї бідного селянина. Батько грав на флейті. Михайло коли підріс теж навчався грати на цьому інструменті. В юному віці Михайло захворів туберкульозом і грати на флейті уже не міг. Батько змайстрував йому цимбали. За короткий час він оволодів інструментом настільки, що успішно виступав з концертами у великих містах: Києві, Мінську, Одесі. В 1836-1837 р. Гузиков Гастролювали по Європі Відень, Париж, Брюссель. Всюди його концерти проходили з великим успіхом.

Вдосконаленням цимбалів у тридцятих роках займається український майстер Снергов. Сучасні Чернігівські цимбали конструкції О.Незовибатька нагадують цимбали Снерьова. В післявоєнний час великий вклад цю справу внесли такі майстри, як В.Тузиченко, І.Скляр, В.Зуляк. Один з успішних експерименту було створено цимбали на Чернігівській фабриці музичних інструментів по кресленням О.Незовибатька. Ця подія була визначним кроком на шляху розвитку українських цимбалів, як сольного та оркестрового інструменту. Сімейство українських цимбалів прима, альт, бас зайняли видне місце в самодіяльних і професійних колективах. Найбільш оптимальний варіант

рекомендованих цимбалів запропонували майстри Мельниці-Подільських експериментальних майстерень під керівництвом В.Зуляка. Вони характеризуються великою кількістю обертонів, що надає йому чітку і ясну окраску.

Цимбали вводяться в різноманітні колективи: Оркестр українських народних інструментів, ансамблі бандуристів і ще багато різних. В 1927р. цимбали увійшли в склад оркестру українських народних інструментів робочого клубу «Металіст» (місто Харків) Дніпродзержинський капелу бандуристів. В 1943р. починає свою діяльність державної український хор (Г. Г. Верьовкі). В складі оркестру ходив квартети цимбалістів - 2 періми, альт, бас інструменти виготовлення на Чернігівській музичні фабриці. Учасниками оркестру були такі відомі музиканти С.Ваштан (бандура), С.Бобровиць (Сопілка і цимбали), К.Євченко (сопілка).

Цимбали входили в склад ансамблю бандуристів Українського радіо комітету. Керував ансамблем відомий бандурист Н.Опришко. В складі державної капели бандуристів України грали цимбалісти О.Незаовитатько.

З часом цимбали були введені в склад закарпатського хору, Гуцульського, Буковинського, Прикарпатського ансамблю пісні і танцю.

В 1947р. на Тернопільщині вперше на Україні створюється оркестр цілий склад якого нараховує більше 20 музикантів. Через 2 роки його реорганізували в оркестр українських народних інструментів якими керував заслужений діяч В. Зуляк.

Багато уваги приділяється навчання гри на цимбалах. 1947р. в музичній школі Луцька Волинської області вперше був відкритий клас цимбалів, який довгі роки вів Ю.П.Бартишевський, в минулому керівник оркестрової групи державного українського народного хору ім.Г.Верьовки. Музична школа м.Луцька виховала немало вихованців які продовжували своє навчання в Київській, Львівській консерваторіях. В 1951р. відкрито клас цимбалів в Київській консерваторії. Більшість її випускників: Н.Щербань, Р.Скіра, Д.Попічук, Г.Агратіна та інші, які одержали направлення в різні музичні

училища України і успішно ведуть педагогічну роботу.

Клас цимбалів був відкритий також в Київському, Чернівецькому, Луцькому Херсонському, Харківському, Чернігівському, Тернопільському, Львівському музичному училищі.

В 1946р. в Львівській державній консерваторії ім. Лисенка створюється відділ народних інструментів на якому з часом почали навчатися студенти цимбалісти. Серед випускників цимбалістів консерваторії лауреати республіканського конкурсу виконавців на народних інструментах: В. Петрованчук, Т. Баран а також Я.Зуляк, В. Гуйвик, І. Агратіна.

Короткий огляд даного матеріалу дає можливість зробити висновок що цимбали, як сольний інструмент займає місце в ряду музичних інструментів він характеризується високими можливостями та засобами художньої виразності.

1.2 Українські модифікації цимбаловидних інструментів.

У різних регіонах України побутування цимбалів у народній музичній практиці пов'язане з історичним процесом поширення її попередників, а також самобутніми якостями цього інструмента. В українському фольклорі в самотійній сольній ролі цимбали використовувалися не надто часто. Здебільшого вони співіснують з іншими народними інструментами в рамках характерного для багатьох народів не великого колективу – капели, що складається з двох або п'яти виконавців.

Процес поступового вдосконалення інструменту, як бачимо, був тісно пов'язаний національно-культурними відмінностями. Якщо цимбальні моменти в будові кожного з різновидів цимбалів свідчать про безсумнівний зв'язок із стадіями формування етносу та властивим для них міфологічним мисленням, то зміни що сприяють поступовому збагаченню технічних можливостей та розширення музичної виразності, через вияв національного колориту, пов'язується з епохальними явищами в історичному та культурному розвитку окремих націй.

Цимбалоподібна цитра яка була знана в Русі із VI ст. як гуслі а пізніше була часто плутана з псалтирем, дуже своєрідно розвивалася на східному Поліссі. І тепер у цьому регіоні цимбали часто використовують як мелодичний інструмент або використовується для супроводу пісні.

Інший характер звучання спостерігаємо в гуцульських і бойківських цимбалах. Основна функція цимбалів у цих регіонах – ритмічно-гармонічна у рамках малого різно-тембрально інструментального ансамблю. Крім того вони демонструють яскраві прояви векторної теорії поширення цимбалів у світі. Як слушно відзначив у доповіді на Конгресі цимбалістів м. Львові Б. Котюк: «Роль східного елемента в гуцульській інструментальній музиці, зокрема цимбальні, є незаперечна. Носіями цієї вхідної (а в нашому випадку передню-азійської цимбальної музичної традиції) були євреї та вірмени які в XVI-XVIIIст. займали провідне місце у «окультуренні» гуцульського - українських земель.»

Західноукраїнські етнографічні групи гуцули, бойки, лемки відомі стійким культивуванням давніх народних традицій. Менш вивченим є факт отримання цих традицій жителями Холмщини та Надсяння, як давніх українських земель ще з княжих часів. Проте деякі польські дослідники особливо наголошують на ролі традиції українського музичного інструменталізму у формуванні польського народного інструментального мистецтва.

На науковій конференції яка відбулася в рамках 6-го Світового конгресу цимбалістів Надія Супрун висвітила місце цимбалів у системі наукових поглядів Гната Хоткевича, та зауважала: « На Україні цимбали відомі з давніх часів. Особливо на Гуцульщині де вони «доконечний інструмент ансамблю». З певною вірогідністю Г. Хоткевич ідентифікує слово «кимбал» із Святого письма і збоку Азбуковинника з цимбалами, а саме термін «цимбали» – його тлумаченням: бряцяло, кимбали, доброгласен, спираючись на «Словарь книжной малорусской речи по рукописям XVII века» П.Г.Житецького. Отже предметне

значення слова «цимбали» у різних народів мала певне різночитання, але найчастіше пов'язувалось з багатострунним ударним інструментом.

Розвиваючи науковий погляд на аналізований інструмент як атрибутивний компонент семантики гуцульської фольклорної традиції, музикознавець та композитор Богдан Котюк стверджує: «Наукові спостереження Гуцульщини розпочались лише біля 200 років тому. Нагадуємо що 1-у згадку про гуцулів як етнос Північних Карпат знаходимо в експедиційних звітах, опублікованих у Нюрбергу (1794) професором Львівського університету Б.Гаке. Подальше спостереження звичаїв, свідчення зацікавлень культур та побутом гуцулів подають у своїх працях К.Мілевські (1821), Л.Голегб'йовські (1830), П.Шафаржік (1834), І. Вагилевич (1838) та Я. Гомовацький (1841). І лише у 20 ст. з'являються дослідження поетичної й музичної творчості гуцулів: Г.Хоткевич (1913, 1930), М. кондрадцкі (1935), Р. Гарасимчук (1939) та С. Мерчинські.

Своїм зародження гуцульська весільна капела завдячує дуету скрипаля і цимбаліста. Лише наявність у гуцульській капелі скрипаля і цимбалів дає право називати її традиційною.

Розвитковий характер накопичення культурних цінностей приводить у XIX-XX ст. до значного розширення трактування виразових можливостей цимбалів в Україні. Поряд із стабільними рисами структурно сформованих ознак що, безсумнівно, виявляють паралелі між окремими різновидами українських цимбалів та їх прототипами в різноетнічних культурних регіонах спостерігаємо вузько регіональні феномени, що є проявами рудементарного міфологічного мислення. Національна своєрідність виявляється у зразках інструмента які властиві лише даному регіонові України.

У деяких регіонах України, наприклад Покуття, цимбали переважно трактують як мелодичний інструмент. В інших – Бойківщина, Поділля поряд з фрагментами ведення мелодичних ліній, народний музикант використовує цимбали як засіб ритмічно-гармонічного супроводу. Не дуже часто на 1-й план

стає винятково ударна функція інструменту. Якщо в українському інструментальному фольклорі Закарпаття відчутними з рефлекси циганської, угорської, словацької музики, на Буковині помітний вплив румунсько-молдавського ансамблю «Тараф» чи характерної виконавської манери єврейських клейзмерів, то Полісся здебільшого культивує традиції народного інструментального музикування близького форм музичного життя в північних сусідів.

Різним є також соціальний контекст використання цимбалів на українських землях. Досить суттєві відмінності виявляємо у функціональному навантаженні цимбаліст як учасника ансамблю.

Конструктивні відмінності регіональних варіантів інструмента також безперечні. Настроювання та розташування струн іноді мають індивідуальний характер.

Розділ 2: Осередки майстрових цимбалів на прикарпатті

2.1 «Космацькі» традиції в майстерні Івана Дзвінчука

Іван Дзвінчук, мешканець карпатського села Космач Коломийського району. Майстер вже виготовив понад 30 інструментів і продовжує займатися улюбленою справою. Одні з перших цимбалів змайстрував для свого сина, щоб той мав на чому грати. Зараз робить інструменти для музичних шкіл та виконує приватні замовлення. У Космачі живе та працює. Іван Дзвінчук — музичний майстер, який любить та надихається своїм ремеслом — виготовленням цимбалів.

Народився 30 серпня 1968р. вчився в Завоєлівській зош. Навчався в коломийському технікумі механічної обробки деревини - «МОД» (1983 - 1987р.). В кінці 80-х років закінчив спеціальність столяра по обробці деревини. До армії проходив практику в кутах на меблевому Заводі, де здобув високого рівня професіоналізму у обробці деревини. Після чого служив в армії (1987 – 1989). Одружився 1990 р. Через деякий час у них народився син Михайло. Поштовхом до створення цимбалів була цікавість Михайла Дзвінчука,

сина Івана, до цимбалів. Проте він не майструє, як батько, а тільки грає на них. Хлопчик захопився грою на цимбалах завдяки колядникам, один із яких, дід Гриць, грав на цимбалах. Михайло вирішив спробувати й собі, а спробувавши, вже не міг зупинитися.

Заробляв на життя Іван роботою по дереву — вікна, двері, меблі. А потім зробив для сина одні зі своїх перших цимбалів.

Перші цимбали були виготовлені 2005 р. (гуцульського строю). На сім струн в бунті (діапазон від ля великої – до ля друг октави – (прототип цимбалів Чернявського). Зі слів Івана: «В мене син, коли почав грати на цимбалах, і цимбалів не було хороших де купити. Я всюди ходив горами та шукав інструмент. Ну були такі всякі різні, але мені вони не подобались. І я хотів тоді змайструвати для свого сина цимбали, і так і змайстрував».

Із одинадцяти років Михайло навчався в космацькій музичній школі (клас цимбалів Михайла Рибчука), потім вступив до Львівського музичного училища. Зараз вчителює в музичній школі.

Виготовлення цимбалів допомогло Іванові сплачувати за синове навчання: «Треба були гроші на науку, на то всьо. Далеко добиратися звідси до Львова. Квартира. Шо там, стипендія пару рублів є, але на ту стипендію не так проживеш. Треба приїхати-поїхати, за квартиру заплатити, купити наприклад, взуття, куртку. Не буде ходити так, як в селі: шо натяг, в тому й пішов. Місто є місто.»

Учитися робити цимбали йому допомагав майстер Василь Чернявський, який мешкає у с.Шепіт. Зі слів Івана Дзвінчука: « Ну, він уже тоді не робив, коли я ходив до нього, але дечого він мені багато розказував. А так, креслення добре сам знав і вчився сам, пробував сам робити цимбали....»

Перші великі концертні цимбали (від до великої октави до фа # 3 октави). дата виготовлення 2007 р. Матеріал з якого були виготовлені це: Дека з Явора, і корпус з смереки, стрій молдавський.

Особливістю цих цимбалів було те що верхня дека не була підклеєна, а трималася на «сволічках». Конструкція дещо відрізнялася від угорських

цимбалів, а саме тим, що «душі» між собою з'єднані поперечною штангою, а верхня дека не проклеювалася, а стояла на «сволічках».

Увесь процес — від пошуку дерева до тестування інструмента — Іван здійснює сам. Чоловік наголошує, що виготовлення музичних інструментів — це не проста справа, бо потрібно бути трохи ковалем, трохи музикантом, трохи зварювальником, словом, робити коло цимбалів усі роботи.

Виготовлення цимбалів починається із заготівлі гарного явора. Рубати треба взимку, щоб дерево не було поїдене комахами. Іван ходить сам і шукає підходящу деревину. Використовується не вся частина дерева, середина не використовується бо вона схильна до розтріскування, тому явір потрібен великий: «Я такого був рубав явора на горбі, що ми його різали були у три метри, кубок мав 80 сантиметрів. Три метри, два коні, то зима була. На таких санах коротких таких, не довгих, санах, то ледве коні того кубка взяли».

Обов'язково потрібно забрати кору щоб запобігти появі шкідників. Природна сушка дерева займає дуже багато часу десь 8-10 років, сушку майстер проводить під дахом (на поді).

Після сушки іде розробка, креслення деталей, розпил дерева на деталі.

Цимбали гуцульські (шундівського строю) хоч є 2009 р. Конструкція цимбалів може відрізнитися у деталях яких деталях. Цимбали були як на душах так і на «сволічках». Також відрізнялися рами могли бути як залізними металевими або дерев'яними, які були на передній деці.

Діапазон таких цимбалів коливався в межах (від до малої октави до мі третьої октави, інколи і до соль малої октави. Чисельність таких цимбалів вироблених майстром більше чотирнадцяти штук, а чисельність великих концертних цимбалів – двадцять штук. Серед доробок Дзвінчука також є болгарські цимбали. Особливість таких цимбалів полягає в тому, що вони мали 7-8 бунтів. За рахунок близькості бунтів між собою, це дало змогу грати однією пальцячкою акордним ударом.

Майстер продовжує жити в Космачі і робити цимбали та вдосконалювати їхню конструкцію.

2.1 Модифікації цимбалів Івана Дутчака

Дутчак Іван Григорович педагог-цимбаліст, музикант, та один з найвидатніших цимбальних майстрів сьогодення, знаних на Україні та далеко за її межами, народився 13 березня 1958р. у присілку Полик що притулився до села Грабовець, що на Богородчанщині. Тут і пройшло все дитинство та юність Івана Дудчака.

Ще з дитинства знали що Іван стане музикантом, адже змалку акордеон і скрипка були незамінними супутниками юного Івана. Його батько і старший брат Антон грали на скрипці і на бубні, двоюрідний брат грав на цимбалах.

Їх часто запрошували на весілля і сільські забави. А Іванова мама дуже гарно співала, вона знала дуже багато обрядів і обрядових пісень, її знали як в селі так і за межами.

Зростаючи у творчій атмосфері Іван теж захотів стати музикантом. І помагав робити у цій справі перші кроки його старший брат, який записав Івана до Богородчанської музичної школи. Як не дивно хлопець хотів оволодіти грою на кларнеті, але потрапив до класу скрипки. Це був вибір не Івана, а його брата Антона який керувався тим що вдома вже є цей інструмент і Іван уже вмів на ньому грати.

Та з примусу цього не вийшло музичну школу довелося через деякий час залишити. Згодом самотужки він оволодів акордеоном. Закінчивши десятирічку Іван грав на весіллях, танцях. Коли до війська забрали з весільної групи Мельника Василя цимбаліста, то Іван зайняв його місце.

Іван розповідає що мама позичала у людей цимбали і він вчив українські пісні, танці гуцулки, і цей випадок остаточно вирішив вибір музичного інструмента, з яким поєднати своє життя.

Іван Григорович і в армії не розлучався з музикою. Тішив всіх солдатів акордеоном, ліричними мелодіями. Звісно був душею армійського колективу. Військова служба проходила з 1976 по 1978-й рік в Самарканді, Хабаровську.

Після служби в армії Іван Григорович повернувся додому і спробувати поступити музичний заклад, проте це йому не вдалося, тому він пішов на курси клубних працівників (10місяців). Паралельно Іван Григорович працював клубним працівником з осені 78-го року, та ще більше вдосконалюючи гру на цимбалах. Після курсів він працював у селі Грабовець директором будинку культури. Ті часи часто грали танці на так звані Копачівці (Будинок культури у лісництві, навколо густий ліс) приходила молодь на танці які грали наживо з ночі аж до ранку. Приходило більше 300 чоловік а музикантам доводилося грати в 3 зміни, змінюючи один одного по півтори години. Іван Григорович ще пам'ятає ті часи. Склад колективу був такий: бубен - Юрчик Петро, акордеон - Гуйкін Василь, цимбали - Дутчак Іван скрипка - Дутчак Антон інших уже не пам'ятає. Танці проводилися по суботам і неділям. Просто так музиканти не грали а лише за могорич.

1980р. Іван поступає у Івано-Франківське музичне училище імені Дениса Січинського. У класі цимбалів відомого віртуоза Миколи Петрини – заслуженого артиста України, музичного керівника ансамблю «Роса» Черкаської обласної філармонії.

Івану Григоровичу Треба було дістати свої цимбали але купити їх не було де, а які можна було дістати були не дуже доброї якості, Іван Григорович вирішив зробити її сам. «Як це я цимбаліст і без своїх цимбалів».

Перш ніж втілювати ідеї в життя Іван Григорович перерив і простудіював море спеціальної літератури. Їздив за практичним досвідом до міста Кишинів на фабрику музичних інструментів. Адже у виготовленні цимбалів важлива кожна деталь: від підбору дерева, його обробки, і аж до настроювання струн. Перш ніж втілити мрію свого життя Григорович витратив дуже багато часу і сил. Іван їздив за практичним досвідом в місто Кишинів на фабрику музичних інструментів. Щоб виготовити цимбали потрібно щоби все було ідеально крім того Григорович їздив за кресленнями у Чернігівській завод музичних інструментів. Дуже багатьох людей розпитували про породи дерев як робити заготівлю матеріалу, скільки часу має вистоювати. Дерево має вистоюватися більше 5 років і різних порід наприклад деякі деталі потрібен бук на інші смерека вона має бути велика і щоби мала мало гілок інші дерева не підходять.

Перші цимбали Іван Григорович робив аж цілих 3 роки. Йому все-таки вдалося їх зробити і вони вийшли дуже непогані. Коли Іван Ігорович зробив свої перші цимбали це було дуже важко, оскільки у нього не було достатньо матеріалів. Проблема була в тому, що матеріал повинен бути природньої сушки і більше 10 років. Того Іван Григорович десь навіть як грав весілля, або бачив у когось ось дошку, наприклад, він просив людей щоб вони йому її віддали. Був випадок коли він попросив чоловіка у якого побачив дошку яка була заставлена іншим матеріалом, якого було дуже багато, «я прийду з хлопцями, тільки дайте мені отут одну тільки дошку». Таким чином йому вдалося назбирати матеріалу на цимбали. Дугчак був дуже радий тому що його цимбали зазвучали.

Наприклад один із секретів Івана Григоровича це як вибрати смереку. Її потрібно рубати тільки в грудні місяці, шукати велику смереку у темному місці щоб вона була рівна, мала мало гілок, щоб на неї не дув вітер і не була всередині покручена, бажано, але не обов'язково щоб неї влучила блискавка, багато хто думає що це зв'язано з надприроднім, але насправді при процесі потрапляння блискавки у дерево смола перетворюється у каніфоль. Такий матеріал краще обробляється, не тріскається, не деформується при обробці. Банк така деталь внутрішня для Банк використовується явір ребристий або пташине око другі породи не підходять. Багато заготовок майстер переробляє кілки на струни є різні майстру потрібно 6,5 і ще 5,5, і 5 см. Обов'язково поставити кобилки з лівої і правої сторони. Це робиться для того щоб облегшити цимбали. Зменшення розміру душ їх розміщення має велике значення через те що вони мають резонувати з деками, зменшення бунтів під струнами. Щоб навчитися визначити майстер досліджував науку як гармоніку - науку про обертони і резонанс «Фізика акустика музичних інструментів». Ще потрібно було зробити майстерню деякі інструменти наприклад для намотування струн. Хоча зараз майстер заказує готові струни. Спочатку робиться верхня дека має бути маленьким куполом вирізає від 2 до 8 сантиметрів. Потім Лаки майстер використовує «Шелак (від нід. Schellak) - природна смола, екскретіруемые самками ряду пологів (*Metatachardia*, *Kerria*, *Laccifer*, *Tachardiella*, *Austrotachardiella*, *Afrotachardina*, *Tachardina*) комах-червців сімейства *Kerriidae*, що паразитують на деяких тропічних і субтропічних деревах в Індії і країнах Південно-Східної Азії (*Croton lechleri* та інших)». Хоча тепер є спеціальні лаки яким покривають музичні інструменти Івану Григоровичу краще тепер користуватися ними.

А ще пальцятки майстер виробляє сам з різних порід дерева: берези, бука, явора, горіха, дуба, груші. І сам їх оздоблює. Ось пару прикладів. Див.Фото Додаток 1

Щоб зробити цимбали потрібно спершу підготувати запчастини: ніжки, верхня дека, нижня дека, кобилки які мають бути тільки з бука, Душі які

виробляються тільки смереки, тяги яку потрібно заказувати того що він сам не може зробити, тяги виробляються тільки з чугуна або заліза. Процес виготовлення цимбалів є дуже клопіткий і вимагає дуже великої зосередженості і точності. Щоб зробити одні цимбали потрібно від 6 місяців до 2 років при умові якщо буде готовий матеріал, який лає сушитися поки не перестане зменшуватися дерево приблизно 20 років щоб було ідеально.

Після навчання у 1984р. Дутчак пішов працювати до музичної школи в Богородчанах на ставку викладача цимбалів. Де він навчає багато дітей музичному ремеслу.

«Доля зводила мене з талановитими цимбалістами, які, граючи на зроблених мною інструментах, залишалися надзвичайно задоволеними і забирали їх з собою то в Англію, то в Канаду. Мої цимбали звучать сьогодні в оркестрі творчого колективу "Хрещатий Яр" м. Київ. Є вони і гурті буковинських цимбалістів (м. Чернівці), яким керує Іван Ілліка. Користуються моїми інструментами і в музичному училищі ім. Д. Січинського (м. Івано-Франківськ). Багато корисного і цікавого дає мені співпраця з викладачем Київської консерваторії, солістом національного оркестру народних інструментів Георгієм Агратіно, з президентом асоціації цимбалістів України, викладачем Львівської консерваторії Тарасом Бараном, який глибоко досліджує історію цимбалів та прийомів гри на них. У своїй творчій діяльності відчуваю підтримку цих людей.»

Майстер виробляє зараз цимбали лише системи Шунда для того щоб облегшити навчання дітям в музичних закладах. Великі і малі цимбали роботи Дутчака Івана Григоровича. «2000 рік». Обов'язково зробити дека у вигляді купула щоби дека резонувала її виробляють з смереки, визначається місце де потрібно приклеїти пружини (рибки) щоб був правильний резонанс.

За творчу діяльність за високу професійну підготовку учнів до різних конкурсів виконавської майстерності Івана Григоровича нагороджено грамотами та подяками як від районного так і обласного відділів культури і туризму.

Справжнє визнання прийшло до Івана Дудчака у 2001р. на 6-му світовому конгресі цимбалістів світу у Львові. Головою конгресу був Баран Тарас. Де були представлені інструменти з Туреччини, Болгарії, Румунії, Німеччини Китаю, Канади, Угорщини, Чехії, Словаччини. Робота майстра посіла почесне 2-е місце поступившись тільки інструменту всесвітньо відомої угорської фірми «Богак». Як пояснює пан Іван «Мої цимбали не гірше чим у них, навіть кращий нижній регістр, але не так чутно верхнього регістру». Голос Іванових цимбалів припав до душі і президенту всеукраїнської асоціації цимбалістів, народному артистові України, професору Тарасу Барану. На гала-концерті під завісу фестивалю відомий музикант грав на Дутчакових цимбалах учасникам конгресу. Знана музична фабрика з виготовлення цимбалів в Словаччині запрошувала Івана Григоровича на вигідний контракт, але майстер відмовився. Пояснивши підприємцям що його праця потрібна передусім тут в Україні, в його Богородчанах де він починав як музикант, і де виховав не одного цимбаліста.

Іван Григорович виготовляє дуже хороші цимбали, у доробку майстра є багато великих цимбалів діапазоном від до малої октави до мі третьої. А ще малі цимбали які майстер удосконалив, вони у нього вийшли набагато легші ніж у других майстрів, вони важать лише 9 кілограм, а не як колись 15 – 20 кг.

У Івана Григоровича є чотири сини, всі вони вчилися в музичній. Жоден із трьох старших синів не хотів стати цимбалістом. Павло, склавши на "відмінно" останній іспит в музичній школі, прийшовши додому, розламав навпіл палички для цимбал і сказав, що грав на інструменті востаннє. Закінчив Харківське авіаційне училище. Анатолій навчався у класі акордеону, але понад усе любив фізику і математику. Зараз працює програмістом на заводі «Тесла» США штат Каліфорнія. Григорій три роки освоював гру на трубі, примусово ходив до музичної школи, нарешті, не витримав і залишив її. Батько був розчарований, бо мріяв, щоб його діти йшли стежками музичної кар'єри, не судилося збутися. Та коли хлопці, ставши дорослими і самостійними, знайшли себе у технічній сфері, заспокоївся. А коли п'ятирічний Василько, четвертий

син, просився пограти на цимбалах, батько не дозволяв, бо вже втратив віру, що хтось з синів гратиме на них. «Однак це сталося! - втішно розповідає Іван Григорович. Після наполягань Василька зіграв йому "Жили у бабусі..." і вийшов з кімнати у справах. Через деякий час чую, як у коридор доноситься ця дитяча мелодія нота в ноту, чисто і гармонійно. Іван більше не заставляє вчитися примусово останнього сина, але він сам хоче навчатися і проситься у музичну школу.

Василько народився у Богородчанах 3 серпня 1992р., як уже розказувалося, Іван Григорович не сподівався передавати, але як Василько почав цікавитися цимбалами, його вирішили віддати в музичну у 1999р. З перших місяців навчання завдяки настанови Івана Григоровича, Василько дуже швидко почав набирати досвід гри на цимбалах. Від тоді у хлопчика почалися важкі будні навчання у якому Василь досягнув не малих висот. Про це свідчить завойоване 2006р. Гран-прі на всеукраїнському конкурсі «Нові імена України», що проводилися у Києві. Тоді ж Василеві було присвоєно й однорічну президентську стипендію. Вагомими були здобутки юного цимбаліста й на інших конкурсах, починаючи від районних і завершуючи міжнародними.

Іван Григорович з сином Василем в музичній школі.

Нині на цимбалах Івана Дутчака грають і студенти його рідного музичного училища, і в Інституті культури та мистецтва Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Звучать його інструменти за межами України, зокрема в Англії та Канаді. Чарівний голос Дутчакових цимбалів шанують відомі митці: під час концерту в Богородчанському палаці культури знаменитого хору імені Г. Верьовки відомий цимбаліст, заслужений артист України Василь Ватаманюк грав саме на інструменті роботи Івана Дутчака. Великий вклад зробив у виготовлення цимбалів, багато маленьких вдосконалень у конструкції які полегшують навчання і гру на цимбалах. Дутчак Іван Григорович продовжує робити цимбали і тішити грою на них, багато його учнів продовжують вчитися і тішити народ, багато з них досягли не малих висот. Найбільше Іван Григорович тішиться тим що він зміг передати свій великий досвід своїм наслідникам Василю і Павлу, які спромоглися взяти від батька багато секретів у виготовленню цимбалів, і грі на них. Дутчак Василь і Павло вдосконалили цимбали ще більше зробили їх легшими і дзвінкішими, голоснішими завдяки своєму батьку.

2.3 Продовження батькової справи синами Василем і Григорієм.

Дутчак Григорій Іванович народився також в Богородчанах 24 квітня 1990р. 1996р. пішов вчитися до загально освітньої школи, а ще навчався у музичній по класу труби в 1997року. але провчившись декілька років закинув музику. 2005 році поступив до Івано-Франківського Вищого Художнього Училища де провчився п'ять років на факультеті дерево обробувальному факультеті. І ще після у 2010р. Прикарпатському університеті на факультеті прикладного мистецтва чотири роки. Хоч і було шкода що Григорій не пішов по музиці але ця професія йому допомогло у майбутньому допомогло.

Дутчак Василь Іванович народився 3 серпня 1992р. у Богородчанах. Любов до музики у Василя проявилася ще у п'ять років. Його батько не дуже хотів вчити наймолодшого сина бо троє старших не пішло по його стежці чим був роствоєний але його син продовжував надокучати, і батько показав йому простеньку пісню «жили у бабусі...» після чого пішов по своїм справам, але через деякий час батько чує як маленький Василько награв цю мелодію батько підходить і питає «що будеш вчитися грати?» на що йому п'ятирічний Василь «так буду» так Василь почав грати на цимбалах. В 1998р. пішов до Богородчанської загальної школи, а в 1999р. почав вчитися в Богородчанській музичній школі викладав його батько Дутчак Іван Григорович по класу цимбалів. Хоч початки уже знав його батько підучував.

2007р. Василь поступає до музичного училища ім. Д. Січинського, до викладача Ровенка Василя Григоровича на кафедрі музичні інструменти. Під час навчання Василь виступає на різних всеукраїнських і міжнародних конкурсах на яких займає багато призових місць. Василь навчається чотири роки після чого. Після чого поступає до Національної музичної академії України імені Чайковського де вчився чотири роки у викладача Агратіні Георгія Івановича. Після чого став Асистентом стажистом магістратури ще півтори роки.

Технологічні складності.

Після навчання Василь з Григорієм вирішили продовжити справу батька і

зробити цимбали, набратися досвіду, навчитися робити правильні розрахунки, розрахунки де ставити «душі», дізнатися що таке «резонанс». Хлопці не тільки зробили цимбали, а і удосконалили, облегшили, і зробити їх зручнішими для використання.

Також придумали знімний глушниковий механізм на малі цимбали, який себе не погано зарекомендував. Переваги такого механізму зумовлені самою конструкцією, оскільки в якості тяги виступає металічний тросик, то це дозволяє використовувати цимбали без ніжок, а виконавець отримує більше технічних можливостей при виконанні різноманітних творів. При цьому після гри, механізм можна спокійно від'єднати і упакувати в переносні чохли. Механізм всередині зроблений з нержавіючої сталі і поворотні механізми закріплені на підшипниках, при грі не видає ніяких звуків. Також є інновацією вирізані голосники на нижні деці для збільшення звуку, які дуже ретельно вираховувалося де вирізати. Ці інновації роблять маленькі цимбали братів Дутчаків універсальними. Цимбали Dutchak – “маленькі” мають діапазон від С3 по Е6. – “маленькі” важать всього 7.5 Кг. (Додаток 2.)

Зараз хлопці відкрили майстерню у с.Горохолина де виробляють цимбали на заказ. Потрібно було зібрати майстерню а ще спеціальну сушку де можна було б досушувати дерево. З погано висушеного матеріалу цимбали не зробиш. Закупити спеціальні інструменти наприклад зробити сушилу для дерева і купити вологомір без якого не обходиться багато операцій.

Сушка дерева проводиться при температурі 45 градусів, уже відстояного дерева не менше п'яти років може бути і більше.

Як сучасні молодики вони внесли технологічні зміни що до конструкції, змінивши важкі чугунці рами на титанові, що дозволило зробити інструмент легшим, ще зменшивши розмір «вербельбанк» (це та частина цимбалів до якої кріпляться струни).

Верхні «деки» майстер робить зі смереки, оскільки це дерево володіє найкращими акустичними якостями, але каже що можна і з липи хоча рідко

трапляється. Нижня дека робиться з явора ребристого або буває ще з явора вороняче око або ясеня.

На деки береться не різана деревина, а колота повздовж, потім після сушки розрізається на тоненькі дошки і склеюється обов'язково густі літа до густих а рідкі до рідких. Зразу приклеюється рифи приклеюється повздовжні а потім поперечні і вигинається у формі купола для кращого резонансу. Після того як деки склеїні і мають правильну форму купола на нижню деку прикріплюються завдяки технології мікрошипа і клею, «Вербельбанки» так само приклеюють до основи і нижньої деки. Також рифи встановлюють на нижню деку чого колись не робили.

Зразок мікрошипа

Верхня дека уже з шипами

Тяги (рами) також не стандартні, вони не з чугуна, а з титану або карбону, який схожий по властивостям на чугун, але набагато легший. Раму встановлюється після того як «вербельбанки» стоять на місці, на нижній деці. Це дуже відповідальний процес, оскільки рама несе навантаження в декілька тонн, будь яка неточність розрахунків призведе до того що цимбали не будуть тримати стрій. Див. додаток 3.

Коромисло – кріпиться обов'язково на ясеновий брус.

Лакують деки спеціальним лаком SHELAC varnish, для того щоб був кращий резонанс, а усі інші деталі лакують двох-компонентним лаком.

Найвідповідальніший момент є виставлення душ у резонансних місцях, що вимагає великої точності та інтуїції.

Ніжки майстри роблять з липи кажуть, що це оптимальний варіант (але майстер каже що може зробити і з дуба просто будуть важкі).

У кінці коли корпус готовий, приклеюються бунти, вербельбанки, вбиваються і закручуються кілки. Перемістили голосники на край дек, як у великих цимбалах так і у малих. Таким чином збільшили звук і покращили його.

“Дутчак” виготовляє угорські цимбали системи “Шунда”, маленького та великого типу – цимбали “концертні” .

Цимбали Dutchak – “концертні” мають відмінні звукові якості і діапазон нот До великої по Ля третьої октави. Концертні цимбали мають вагу 42 кілограми.

Малі цимбали приватного підприємства Dutchak обладнані додатковими настроювальними кілками на високих нотах, в місцях з великою кількістю підставок – це облегшує процес настроювання цимбалів. Концертні додатково обладнані глушниками верхніх нот.

Звичайно, найважливішим моментом для нас є все-таки звучання інструменту – ми провели всі необхідні акустичні розрахунки, для того щоб отримати від інструменту благородний тембр і максимально правильний, чіткий та досить гучний звук. Струни на наших цимбалах спеціально розраховані і підібрані.

Висновки

Процес виготовлення цимбалів не вважається настільки індивідуальним по відношенню до скрипки, оскільки включає в себе використання деталей серійного виробництва. Проте кінцевий результат, на сам перед, залежить від вмінь майстра та його обізнаності в області цимбалобудування. Тому поруч з майстернями досить вдалим музичних інструментів працюють і окремі майстри-індивідуали, які в свою чергу були досвідченими та хорошими цимбалістами. На самих початках виникнення та розвитку цимбалів кожен цимбаліст виступав не тільки виконавцем, але й конструктором і майстром свого інструменту. Однак активне поширення цимбалів у ХІХст. зумовило виникнення перших спеціалізованих майстерень для виготовлення цимбалів. Поряд з такими фабричними інструментами як «Artex», «Kosmosz», «Bohak», «Hora» та «Moldova», випуск цимбалів в Україні здійснювали мельнице-подільські виробничі майстерні (Василь Зуляк) та дещо пізніше фабрика музичних інструментів у Чернігові, завдяки старанням майстра Павла Теуту. Крім великих концертних цимбалів це були цимбали різних розмірів та діапазону. Поряд з фабричними інструментами багато якісних цимбалів були виготовлені київськими майстрами, такими як Дмитро Попічук, Василь Ватаманюк, Георгій Агратіна. Цю традицію продовжують також майстри з прикарпаття Дутчак Іван та Іван Дзвінчук.

Потреби концертного виконавства на цимбалах дали поштовх для створення цілої системи відповідної освіти, а також зародження та розвитку осередків майстрових цимбалів, зокрема на Прикарпатті.

В свою чергу констатуємо, що діяльність провідних цимбальних майстрів Прикарпаття Дутчака І.Г. та Дзвінчука І.І. зіграли провідну роль у розвитку та популяризації цього інструменту.

Зокрема слід зазначити потенційні новаторства сімейства Дутчаків у царині цимбалобудування, та заявити що якість створених ними інструментів не поступається провідним світовим «брендовим» цимбалам (молдавським, угорським, словацьким, чеським).

Цимбали у доробку Дзвінчука І.І., на відміну від класичних тенденцій Дутчака, мають у собі відтінок національно-гуцульської традиції, про що свідчать яскраві та колоритні інкрустації, тембр звучання та забарвлення інструментів.

Цимбали наших сподвижників звучать і в Україні і далеко за її межами, і це свідчить про великий професіоналізм та високу цінність цих інструментів.

Список використаних джерел.

1. **Біблія** або Книги Святого Письма Старого і Нового завіту із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена [Текст]. – Рим; Торонто: Вид-во ОО. Василян, 1991. – 1528 с.
2. **Баран Т.** Інструменталізм Богдана Котюка у світлі тріади композитор – виконавець – слухач // Студії мистецтвознавчі. – К., 2005. – Число 6 (10): Театр. Музика. Кіно. – С. 27-32.
3. **Баран Т.** Особливості й завдання цимбального шкільництва в Україні. С. 188–208.
4. **Баран Т.** Цимбали та музичний професіоналізм: підручн. – Львів: Афіша, 2008. – 224 с.
5. **Барток Б.** Народная музыка Венгрии и соседних народов. – М.: Музыка, 1966. – 79 с.
6. **Берегова О.** Музично-виконавські школи України: етапи становлення у ХХ столітті. // Музична культура України 20–30-х років ХХ ст.: тенденції і напрямки. – Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. – К., 2008. – Вип. 67. – С. 132–149.
7. **Гладков Е.** Школа игры на цимбалах. – Минск: Беларусь, 1983. – 128 с.
8. **Гулянич Ю.** Композитор Богдан Котюк. Грані творчої особистості [Наукове видання]. – Львів, «Афіша», 2008. – 159 с.
9. **Гулянич Ю.** Становлення і розвиток львівської цимбальної школи // Академічне народно-інструментальне мистецтво та вокальні школи Львівщини: зб матеріалів наук.-практич. конф. – Дрогобич : Коло, 2005. – С. 57–61.
10. **Давидов М.** Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва. – К.: НМАУ, 1998. – 228 с.
11. Дверій Л. Р., Дверій Р.Є. ЦИМБАЛИ (вправи для розвитку виконавської техніки цимбаліста) – частина з самовчителя гри «АВС (Акордеон. Бандура. Цимбали)», доповнена.) [http://sopilka.ho.ua/in_mater/Dverij_-_Cymbaly.pdf]

12. **Жинович И.** Государственный белорусский народный оркестр. – Минск, 1958. – 47 с.
13. **Котюк Б.** Музиканти весільних капел космацької традиції. // Конференція дослідників народної музики Червононоруських земель. – Львів, 1991. – С.28 – 39.
14. **Котюк Б.** Цимбали як атрибутивний компонент семантики гуцульської фольклорної традиції. // 6 Світовий конгрес цимбалістів. Науковий збірник. – Львів, «Кобзар», 2001. – С 51 – 53.
15. **Лисенко М.** Народні музичні інструменти на Україні. – К.: Мистецтво, 1955. – 62 с.
16. **Макара Микола.** Євреї у Карпатах. // Гебрейський Усе-Світ Галичини. – Незалежний культурологічний часопис «Ї» – число 48 / 2007.
17. **Незовибатько О.** Школа гри на українських цимбалах. – К.: Мистецтво, 1966. – 301 с.
18. **Пасічняк Л.** Творчість українських композиторів для сучасних академічних народно-інструментальних ансамблів. // **Творчість композиторів України для народних інструментів.** – Міжнар. наук.-практ. конф. [зб. матеріалів] – Дрогобич : Посвіт, 2006. – С. 76–89.
19. **Рак Я.** Творчий портрет Дезидерія Євгеновича Задора. – Ужгород: Закарпаття, 1997. – 56 с.
20. **6 Світовий конгрес цимбалістів.** Довідник учасників і науковий збірник. – Львів, «Кобзар», 2001. – 72 с.
21. **Супрун Н.** Цимбали у системі наукових поглядів Гната Хоткевича // Наук.зб. – Львів, 2001. – С. 54-58
22. **Сюта Б.** Цимбаліст Тарас Баран. // Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа): підручник [ред. М. Давидова]. – К.: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. – С. 269–271.
23. **Хоткевич Г.** Музичні інструменти українського народу [2-га ред]. – Харків: Вид-во Савчук О., 2012. – 512 с.
24. **Allaga G.** Cimbalomiscola I. – IV.Budapest, 1912 (46 ol), 1889 (86; 82; 74 ol.)

Додатки

Додаток 1. Гуцульські пальцятки. Робота – Іван Дутчак.

Додаток 2. Глушниковий механізм. Цимбали Dutchak малі.

Додаток 3.

Фото 1. Титанова рама.

Фото 2. Карбонова рама.

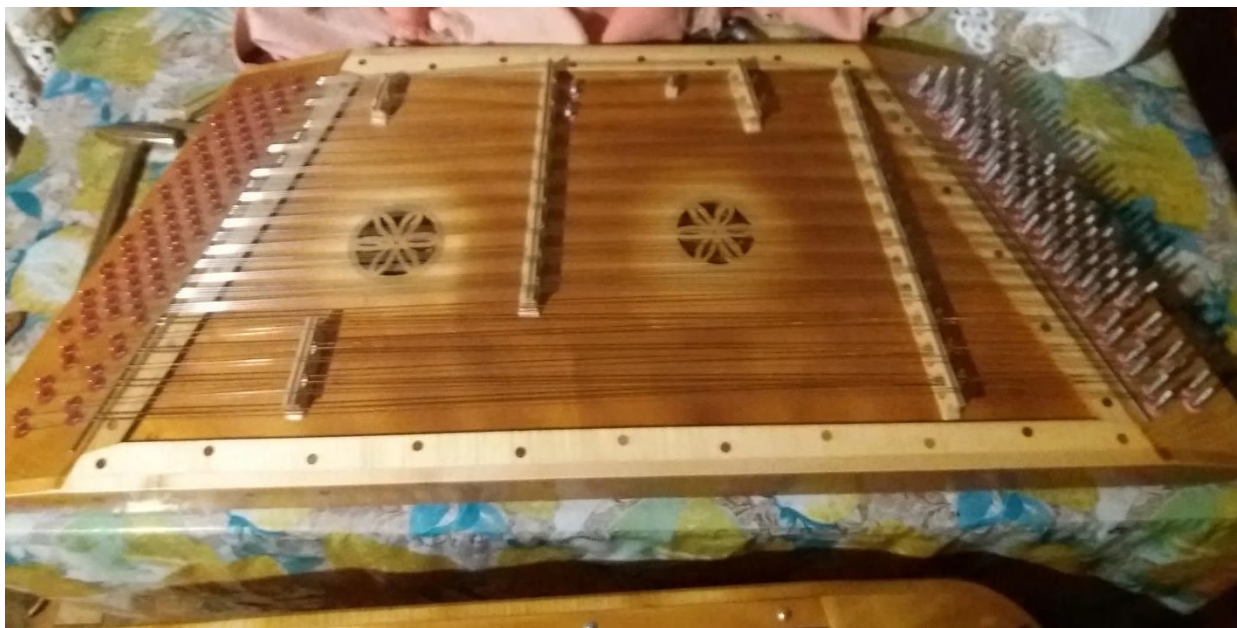
Додаток 4. Концертні цимбали Dutchak

Додаток 5. Концертні цимбали. Дзвінчук Іван.

Додаток 6. Малі цимбали хроматичного строю.

Додаток 7. Гуцульські цимбали. Дзвінчук Іван.

